

LBRIS

We know
books

Colecția *Planeta București* este inițiată și coordonată de
SILVIA COLFESCU

Copyright © Dan Roșca, 2024

Copyright © pentru prezenta ediție, Editura Vremea, 2024

Coperta: Silvia Colfescu

Foto coperta I: Bulevardul Elisabeta la 1900 (carte poștală)

Redactor: Mihaela Hură

Tehnoredactor: Dorel Apostol

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROȘCA, DAN

Amintirile Bucureștilor : Prin Bucureștii lui Caragiale /

Dan Roșca ; pref. de Emanuel Bădescu. - București : Vremea, 2024

ISBN 978-606-081-248-7

I. Bădescu, Emanuel (pref.)

67

68

Editura Vremea este acreditată CNCS, categoria B,
domeniul *Istorie și Studii culturale*

DAN ROȘCA

AMINTIRILE BUCUREȘTILOR
Prin Bucureștii lui Caragiale

Prefață de Emanuel Bădescu

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2024

sinecură ~ slujbă, funcție bine retribuită, care cere munca minimă sau nu cere nicio muncă

(*a se*) *stropi* ~ (a se) pune pe băut

suliman ~ fard folosit odinioară de fetele din popor

șic ~ elegant, distins

tară ~ defect moral

tist ~ ofițer, comandant

țal! ~ nota de plată, chelner!

țiteră ~ instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanță cu coarde de metal, puse în vibrație prin atingere cu o lamă (ori cu un inel) de os sau de metal

zacuscă ~ (împrumut lingvistic de origine rusă) aici: aperitiv, mezelic

zahaná, zahaná ~ abator primitiv/local unde se prepară în special carne friptă.

CUPRINS

Orașul lui Caragiale.....	7
Din nou Caragiale?	9
Țara și Bucureștii în vremea lui Caragiale.....	9
CALEA VICTORIEI	15
Piața Teatrului Național	15
Teatrul cel Mare – Berăria Gambrinus și Clubul Mandy – Cafeneaua Fialkowski și Berăria Cooperativă – Casa Vanic și Clubul Conservator – Hotelul Continental – Hôtel Hugues sau casa Riegler – Casa Resch sau Hotelul English – Terasa Oteteleşanu	
Pe Calea Victoriei, în jos, spre Dâmbovița	33
Sala Bossel sau Teatrul cel Mic – <i>L'Indépendance Roumaine</i> – Prăvălia de muzică și tablouri a lui Gebauer – Teatrul Comedia – Capșa și Sala Momolo – Cafeneaua Hotelului Luvru – Piața și strada Sărindar – Librăria Alcalay din Hanul Dedu – Palatul Dacia-România și gazeta <i>Timpul</i> – Piața Constantin-Vodă, Palatul Poștei, Biserica Stavropoleos și Carul cu bere – Casa Prager	
Calea Victoriei spre fosta Barieră a Mogoșoaiei	49
Un loc uitat – Pasajul Român: prăvălii, redacții și tipografii – Hanul Crețulescu – Hotelul Metropole – Palatul Regal și grădina – Strada Clementei – Editura Haimann din casa Lahovary – Ateneul Român – Hotelul Orient și Restaurantul Tripcovici – Grădina Basarabiei – Sala Sotir de la Piața Amzei – Liceul „Sf. Gheorghe” – Academia și academicienii – Strada Frumoasă nr. 14 – Fosta Barieră a Mogoșoaiei. Palatul Funcționarilor Publici	
ALTE LOCURI DIN CENTRUL ORAȘULUI	67
Pe Câmpineanu, în jos	67
Strada Academiei	71
Strada Enei (Ienei)	75
Strada Doamnei	75
Bulevardul Elisabeta – Carol	76
Strada Brezoianu	82
Cișmigiul și împrejurimile	83

Strada Colței	85
Cartierul negustoresc-bancar	89
Lipsanii și strada Karagheorghievici – Strada Gabroveni: Tunelul Caragiale – Strada Șelari: Berăria Academică – Strada Covaci: Restaurantul Iordache Ionescu	

**DEALURILE BUCUREȘTILOR, DÂMBOVIȚA
ȘI BISERICILE. SPRE BARIERELE ORAȘULUI**

ȘI DINCOLO DE ELE	99
Dealul Spirii	99
Locuri pe Dâmbovița	101
Mitropolia și împrejurimile	106
Parcul Carol și Filaretul	107
Cotroceni	108
Lăptăria de la Șosea	109
Târgul Moșilor	111
Lăcașurile de cult	113
Împrejurimile orașului	114
Gara de Nord	116

UNDE A LOCUIT CARAGIALE?	118
---------------------------------------	------------

CÂȚIVA PAȘI ÎN PROVINCIE	122
Ploieștii	122
Sinaia	126

CARAGIALE LA FOTOGRAF	130
------------------------------------	------------

CE AR MAI FI DE SPUS?	138
Bucureștii după o sută de ani	139
Cât s-a schimbat țara?	141
Noi și Caragiale	144

Note și bibliografie	146
Bibliografie generală	167
Glosar	170

Caragiale la 25 de ani

CALEA VICTORIEI

Mărturiile memorialiștilor și vechile fotografii ne prezintă un spectacol azi de neînchipuit: o Cale a Victoriei cu trotuarele neîncăpătoare pentru bucureștenii ieșiți la distracție, la cumpărături sau pur și simplu la plimbare. Vândători gălăgioși de ziare, floriste cu rochii colorate și buchețele parfumate, comisionari strecurându-se abil printre trecători...

Era cea mai animată stradă din București, taman pe placul lui Caragiale:

„Mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la șapte seara, privind la forfoteala aceea de calești, birji, automobile – ce mulțime! ce eleganță, ce belșug!... cum rar se vede chiar în orașele cele mai prospere” [16].

Calea Victoriei este scena unui teatru uriaș, pe care, sub bagheta unui regizor plin de imaginație, trecătorii devin, din simpli spectatori, actori. Totul se mișcă aici. Pe Calea Victoriei, ești în văzul tuturor. Tot ce faci este analizat și, după toamnă, admirat ori criticat.

Un „binevoitor” trimite anonime: „Doamnă directoare, eleva Lucy N., din clasa V, are o purtare urâtă în societate, conversând totdeauna intim cu ofițeri și elevi din școala militară pe Calea Victoriei chiar târziu; și primește mereu poezii și cărți poștale cu poze de amor etc., etc. [...] (iscălit) *Mai multe mame îngrijate*” [17].

Piața Teatrului Național

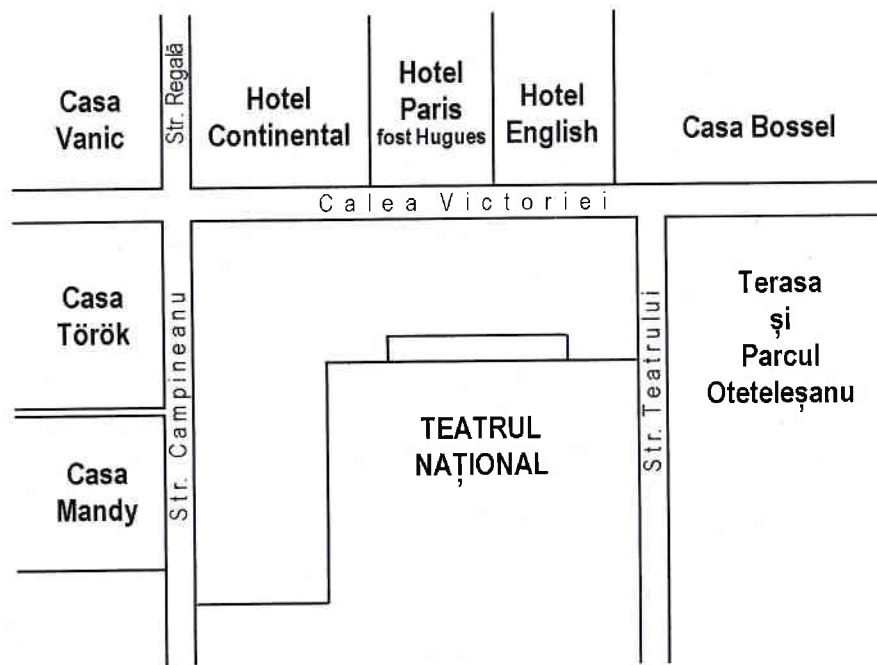
Spațiul – odinioară ceva mai generos – cuprins, în peisajul de azi, între Hotelul Novotel, blocurile din strada Câmpineanu, Hotelul Continental, împreună cu clădirile vecine, și Palatul Telefoanelor, s-a numit Piața Teatrului. De ce?

Timp de aproape un veac, pe locul Novotelului s-a aflat edificiul vechiului Teatru Național. „Naționalul”, cunoscut la început și ca Teatrul cel Mare, a fost demolat fără multă analiză, la finele anilor 1940 [18].

A fost aici și o piațetă, pentru că Teatrul Național era ceva mai retras în comparație cu hotelul actual, așa încât avea în față un loc lărguț pentru plimbare și pentru o stație de trăsură.

Vorbind despre criticii literari, Caragiale îi asemuiește cu „*muscalii* stând durdulii pe capră în Piața Teatrului și schimbând între ei diverse considerațiuni și păreri asupra calităților și defectelor fizice ale copiilor cari se plimbă pe jos cu părintele lor” [19].

Spectacolul trăsurilor muscălești aliniat în fața Teatrului a durat până la sfârșitul anilor '20, când aici s-a amenajat un uriaș rond de flori, înlocuit mai târziu cu o stație de taximetre.

Piața Teatrului la 1900 (schiță)

Dacă, datorită teatrului, fostul Pod al Mogoșoaiei devenise cea mai *șic* stradă a Bucureștilor, această piață urbană a fost inima lui. Este greu să ne imaginăm că spațiul, azi străbătut în grabă de pâlcuri de turiști dezorientați, a fost odată cea mai însuflețită parte a orașului.

Bucureștenii cu dare de mână găseau aici cele mai rafinate restaurante, cafenele și prăvălii, iar vizitatorii orașului – cele mai luxoase hoteluri.

Prima femeie îmbrăcată în pantaloni din București și-a făcut apariția tot în Piața Teatrului, acum un veac, iar atunci, trecătorii scandalizați au huiduit-o și au alergat-o pe stradă [20].

Viața și activitatea lui Caragiale au fost strâns legate de acest loc nu doar datorită Teatrului Național, așa încât nu este de mirare că multe dintre personajele lui sunt de găsit în Piața Teatrului.

În schița *Diplomație*, pe un trotuar al pieței, Mandache își așteaptă „diplomata” soție, de care e mândru, fiindcă-l scoate din orice necaz, stând la o halbă cu un amic [21].

Închipuirile scriitorului se mișcă în același decor: „Acum un an am avut o halucinație: veneau înaintea mea, pe Piața Teatrului, braț la braț, un *colegian* ștrengar din zilele noastre cu un nobil cavaler încă imberb din vremea Anei de Austria. Un moment – și se desfăcură de braț, topindu-se în aer” [22].

Teatrul cel Mare

Caragiale a luat contact cu Teatrul Național încă din 1871-1872, când, la recomandarea lui Mihail Pascaly, a ocupat modestul post de copist și suflor, lăsat liber de Eminescu.

Mai târziu, avea să-și amintească de primii ani la Național și de unchii săi actori: „Iorgu se emancipase de frate-său Costache și locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului”, unde „se aduna regulat un cerc de ștrengari veseli, tot unu și unu”, printre care se număra și marele gazetar și om politic C.A. Rosetti [23].

Cu satisfacții, dar și cu dezamăgiri, premierele pieselor sale s-au jucat pe scena Naționalului.

„La a doua reprezentație” a *Noptii furtunoase*, își amintea Caragiale, „am fost fluiertat, huiduit și amenințat de o droaie de patrioți din *Garda civică* cu bătaie în Piața Teatrului. Niște tineri ofițeri m-au scăpat de furia popoului” [24].

După același spectacol, scriitorul, văzându-și piesa ciuntită de directorul teatrului, Ion Ghica, îi cere socoteală și, pe 22 ianuarie 1879, îi adresează o scrisoare ticluită cu ajutorul lui Titu Maiorescu, care, în ciornă, conținea și o provocare la duel [25]:

„Domnule,

Ieri, duminică seara, îndată după reprezentarea comediei mele *O noapte furtunoasă*, văzând că s-a schimbat partea ei finală, fără o

prealabilă înțelegere cu mine, autorul, am intrat în cabinetul ce-l aveți în edificiul teatrului ca director general, pentru a vă cere explicarea acestui fapt. D-voastră m-ați întâmpinat cu cuvintele: «Ieși afară!».

Atunci eu v-am răspuns prin expresii insultătoare la adresa d-voastră.

Vârsta dv. mă împiedică de a da din partea mea acestui incident urmarea lui obicinuită în societate. Mă mărginesc dar a mântuina prin scrisoarea de față ofensa și insulta ce v-am făcut-o oral.

O copie de pe această scrisoare o trimit tot acum d-lui dr. Marcovici, care a fost martor la scena petrecută între noi” [26].

Vechiul Teatru Național văzut din fața Hotelului Continental (cca 1890)

În perioada iunie 1888 – mai 1889, Caragiale a fost director general al teatrelor [27], având în comitetul de conducere pe V.A. Urechia, N. Petrașcu, D. Rosetti (Max) și pe Ed. Wachmann [28]. În timpul directoratului său, la unul dintre spectacolele faimoasei Sarah Bernhardt, s-a îndrăgostit de Alexandrina Burelli [29], viitoarea sa soție.

După alți zece ani (1899-aprilie 1901), a făcut parte din Comitetul teatral, ca reprezentant al Municipality [31], numit de Barbu Delavrancea, primul marul Capitalei [30].

Frământat de problema biletelor *de favoare*, unul dintre motivele veșnicului deficit financiar al Naționalului, Caragiale observa: „În toată lumea publicul se-mparte în două părți: o parte care merge la teatru și plătește, și alta care nu plătește și nu merge la teatru. La noi se-mparte altfel: o parte care plătește Teatrul Național și nu merge la Teatrul Național, și alta care merge la Teatrul Național fără să plătească” [32].

Și despre Mache, „băiat bun”, dar, după opinia „amicului” Lache, plin de cusururi, se bârfește că „are lojă gratis” [33].

În plină epocă de afirmare națională, producțiile originale aproape că lipseau: la teatru se jucau mai mult „melodrame de bulevard și comedii de moravuri [...]”. Fiecare din acești scriitori minunați ia o piesă franțuzească, o traduce, ceac-pac, îi preschimbă numele proprii originale în nume proprii românești și apoi, vorba ceea, potrivească-se nu s-o potrive, în trei zile *localizarea* e gata”, scria tânărul gazetar Caragiale în *România liberă* din 17 ianuarie 1878 [34].

De aceea, adesea, nici publicul nu era mereu de soi: „Într-o duminică, în ziua de Crăciun, *mitocănimia* era ca de regulă *în păr* la galerie [...]”. Se făcuse pesemne abuz la casă; se vânduseră probabil mai multe bilete decât prescrie regulamentul: erau peste cinci sute de mitocani sus, înfierbântați ca la orice praznic: vorbeau, râdeau, se certau; ședeau unul peste altul; țipa unul strivit, ceilalți făceau chef – ceva nespus”. Erau „mitocanii din Tîrchilești și de pă la Bonaparte [35], veniți la distracție în „templul Taliei Române” [36].

Controversate în epocă, piesele sale nu au fost jucate constant pe scena Naționalului. În 1899, Scarlat, fiul lui Ion Ghica, ajuns și el pe fotoliul de director, îi reprimea piesele în repertoriu [37], iar după zece ani, Pompiliu Eliade, directorul de atunci [38], le scotea iar [39].

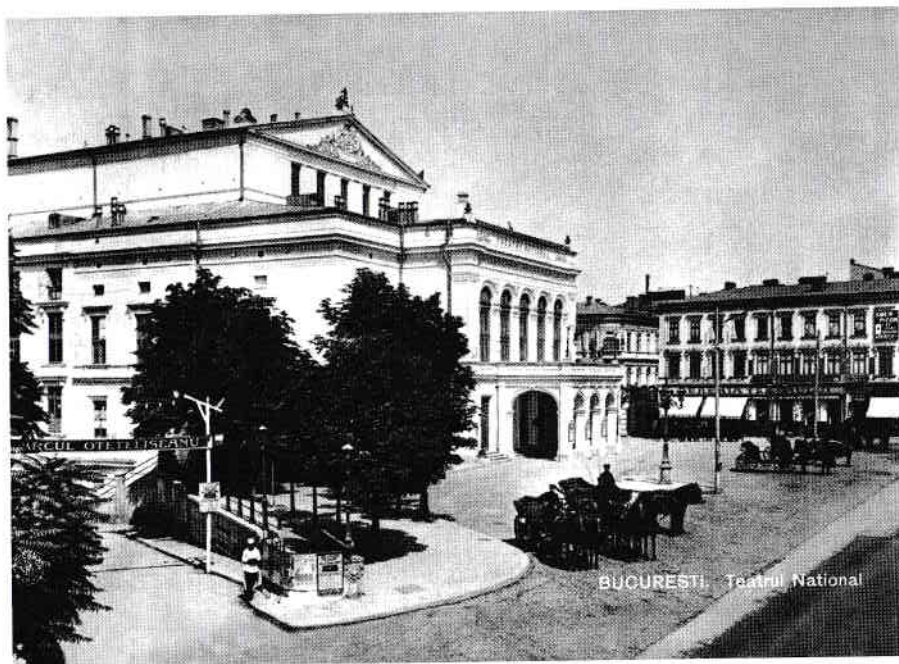
Încolțit odată într-o discuție, Caragiale a izbucnit: „– Eu sunt un geniu, mă. După ce am să mor o să vedeți!” [40].

Așa a și fost: puțin după trecerea la cele veșnice, în toamna lui 1912, Teatrul Național își începea stagiunea cu „Săptămâna Caragiale” [41].

Berăria Gambrinus și Clubul Mandy

Pe la 1880, pe locul celui de-al doilea bloc pe care-l întâlnim coborând din Calea Victoriei pe Câmpineanu, Franz Mandy, care avea să devină fotograf al Curții Regale, a ridicat o casă mărișoară, cu două etaje. Celebritatea clădirii așezate într-un colț al pieței, peste drum de Teatrul Național, a fost dată nu numai de studioul fotografic al artistului, dar și de Berăria Gambrinus, instalată, timp de jumătate de veac, la parter. Localul, mult frecventat de actori, scriitori și gazetari, l-a avut client statornic pe Caragiale. Mai mult, începând cu octombrie 1901, scriitorul a luat berăria în exploatare.

Caragiale vorbește de local încă din 1885, într-o *Cronică teatrală*: „Sâmbătă seara, când mergeam la teatru, o flașnetă cânta deval, la Gambrinus [...], foarte încet și tânguios” [42].

Piața Teatrului: în stânga, intrarea la Grădina Oteteleşanu și castanii, la mijloc, stația de trăsuri și Teatrul Național acoperind ceva din Gambrinus, în dreapta, imobilul Török (cca 1910)

În 1886, localul avea deja o mare faimă, de vreme ce, în ziarul *Epoca* din 23 februarie, alături de cunoscutele versuri ale lui Vlahuță „Dormi iubito, dormi în pace, n-am venit să-ți tulbur somnul/ Nici să plâng... La ce-am mai plânga pe-adormiții întru Domnul!...”, era anunțată lansarea, de către Fabrica Oppler, a berii GAMBRINIANA, cu desfacere, pentru început, în Berăria Gambrinus!

Berăria din Piața Teatrului este aproape o obsesie a scriitorului: de aceea, multe dintre personajele sale își fac veacul la Gambrinus.

Acel personaj Mitică, bucureștean sadea, este client permanent al berăriei: „nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte”, dar „original și inventiv [...], îl întâlnim atât de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus”.

Pe Mitică, zeflemist incorigibil, „l-am găsit în seara de 31 decembrie la Gambrinus, tot acolo l-am întâlnit a doua seară, la 1 ianuarie [...]. Intri la Gambrinus; te apropii de Mitică și-l saluți; el îți răspunde amabil:

– Adio!

Îl saluți la plecare; el îți răspunde:

– Să-mi scrii! [...]

La Gambrinus: Mitică la plecare, către băiatul care a servit:

– Băiete, mi se pare că mi-a picat o *băncuță*; vezi, dacă o găsești, mi-o dai înapoi deseară, dacă nu, ia-o tu bacșiș” [43].

Îeșind de la spectacol, Lache și Mache din schița *La Paști*, colegi de prăvălie, zăbovesc puțin pe bancă, sub castani, apoi setea îi mână la mesele localului. Au doar de traversat Câmpineanu: la „8 ceasuri d.a. Lache și amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă” [44].

În *Groaznica sinucidere din strada Fidelității*, lângă local au loc răfuieli: „Ieri seară un atac infam a fost îndreptat în contra directorului nostru d. Constantin Mihăilescu, în Piața Teatrului. Pe când d-sa voia să treacă către *fotografia* Mandy, trei inși cari aveau aerul a fi într-o stare de ebrietate patentă, ridicându-se de pe scaune de dinaintea berăriei Gambrinus, i-au tăiat drumul [...]. Denunțăm onor. Consiliu sanitar

UBRIS | We know books
faptul mișelesc al celor trei felceri, adoratorii lui Gambrinus, și cerem o pilduire severă” [45].

Amicul X ajunge deseori și la Gambrinus [46]. Alți Lache și Mache, Lache Diaconescu și Mache Preotescu, amici și colegi de serviciu într-o administrație publică, se plimbă pe Calea Victoriei, fac cumpărături pentru masa familiei și nu găsesc alt loc mai bun pentru o discuție, decât berăria:

„Mergând așa, ajung în Piața Teatrului...

– 'Ai să bem câte o bere la Gambrinus...

– Întârziiem, Lache...

– Lasă, monșer, știi eu... Numai câte o bere...”; dar întâlnesc acolo alți amici, care „urmează o discuție foarte animată: ei comentează decizia Curții în procesul asasinatului și complotului bulgăresc”.

Discuția despre uciderea profesorului Ștefan Mihăileanu [47] continuă nu departe, într-o băcănie [48], pesemne tot pe Calea Victoriei, la niște țuici: „'Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca.../ Ești teribil, monșer, parol!” [49].

În inspecțiune, „la șase seara, la Gambrinus”, este comentată și lipsa găsită în gestiune la controlul financiar venit de „la centru” [50].

Caragiale numește clădirea Clubul Mandi [51], pentru că, acum 130 de ani, la unul din etajele clădirii era instalat Clubul Conservator [52]. Scriitorul s-a ocupat de restaurant și în perioada următoare. Citim, în anuarul pe 1902 [53]: „Caragiale Luca I., publicist, autor dramatic și director... al berăriei Gambrinus” (punctele de suspensie, puse cu umor, aparțin textului lucrării), și, la fel, în cel din 1903 [54]: „Carageale Ion L., publicist și antreprenorul berăriei Gambrinus”.

În anul următor, numele lui Caragiale nu mai apare legat de local.

Este știut că, în toamna anului 1904, Caragiale s-a stabilit, împreună cu familia, la Berlin, dar localul a mai funcționat o vreme în casa Mandy. Câtă vreme?

În aprilie 1909, în nr. 242 al revistei *Furnica*, apărea articolul „Gambrinus nu mai este!”, semnat Ghiță Delagambrinus (pseudonimul literar al

lui George Ranetti, directorul periodicului [54a]). În text, putem citi: „Localul berăriei Gambrinus din Piața Teatrului a fost închiriat dela Sfântul Gheorghe de către un magazin de mobile. Noi, credincioșii clienți, cari până acum mobilam și înnobilam prin prezența noastră berăria aceasta în fiecare zi, de la 5-7 după amiază, cu o regularitate ce trebuie să slujească de exemplu funcționarilor Statului care în îndeplinirea orelor lor de serviciu sunt departe de a fi tot așa de exacti, noi ne găsim în acest moment în situația dureroasă a păsărelelor cărora o mână criminală le distruge cuibul [...]. Localul berăriei Gambrinus, în definitiv, este al nostru, al străvechilor mușterii devotați; cu banii ce-am cheltuit aicea, nu e cărămidă în această clădire pe care fiecare din noi să nu o fi plătit înzecit decât prețuiește; și dacă ar fi o dreptate pe lumea asta, localul Gambrinus ar trebui să ne aparțină nouă, iar nu domnului Mandy [...]. Originea acestei berării se pierde în noaptea timpurilor imemorabile; iar gloria ei în timpul nopților memorabile când vedeai la o masă p-un Eminescu, mai târziu p-un Caragiale [...], în fine, acum în vremea din urmă p-un Delavrancea ce venea să ofere halbe și krenvirști artiștilor care contribuiau la marele succes al piesei sale «Apus de soare» [...]. Poate că d. Mandy, proprietarul acestui local istoric, va căpăta o mai bună chirie de la actualul locatar. Dar va trebui să renunțe pe viitor la gloria de a mai adăposti în imobilul său atâtea figuri mărețe ce se adunau zilnic la Gambrinus ca într-un areopag [...].

În ultimul moment sunt informat că berăria Gambrinus se mută în Pasajul Vilacros. La revedere deci, inconsolabilii mei amici”.

N-am reușit să aflăm cât de mult l-a impresionat pe Franz Mandy apelul din revista *Furnica* [54b], știm doar că, după câteva luni, fotograful a murit, la vârsta de 62 de ani.

La jumătatea anilor '20, în clădire erau instalați fotografii „Mandi F., S-sori E.T. Lonjai”, Sindicatul fotografiilor din București și Clubul ofițerilor de rezervă [55], dar niciun local nu mai funcționa în Câmpineanu nr. 4. Mai mult, în 1925, în București nu mai era niciun restaurant cu numele Gambrinus.

Fotografiile vechi arată însă că berăria a fost redeschisă, spre finele aceluia deceniu, în aceeași casă Mandy: sus, pe clădire, tronează o reclamă a Fabricii Luther. Imobilul Mandy a fost dărâmat la mijlocul anilor '30, purtând încă pe el firma faimoasei berării.

După un timp, un întreprinzător a reînființat Gambrinusul pe Bd. Regina Elisabeta, la colțul cu Brezoianu. Localul funcționează și acum acolo.

Imobilul Mandy, pregătit pentru demolare

Revenind la timpurile lui Caragiale și la încrucișarea Căii Victoriei cu strada Câmpineanu, trebuie spus că Gambrinusul era doar unul dintre localurile pieței: odată, Teatrul Național era înconjurat de un careu de hoteluri și restaurante.

Cafeneaua Fialkowski și Berăria Cooperativă

Între Gambrinus și întretăierea Căii Victoriei cu Câmpineanu, pe locul actualului bloc cu turn și orologiu [56], s-a aflat, până în 1938, o clădire masivă cu trei caturi, ridicată pe la 1850: casa Török ocupa o bună parte a laturii de miazănoapte a Pieței Teatrului. Multă vreme, la etaj a avut sediul primul club înființat în București: Clubul Român [57].

În 1856 [58], un întreprinzător pe nume Fialkowski a închiriat o parte din parter și a deschis acolo o cafenea și o cofetărie – „Café de l’Opéra” – care, pentru 40 de ani, aveau să fie foarte căutate, mai ales de scriitori, gazetari și artiști [59]. Imobilul Török era despărțit doar de un gang

de casa Mandy, iar pe latura din Calea Victoriei se învecina cu Pasajul Român. Caragiale a fost unul dintre mușteriii acestui local.

În 1881-1882, Caragiale rememora farsa regizată de musafirii lui Iorgu Caragiale, în odăile din spatele teatrului, înamoratului Pantazi Ghica [60], fratele lui Ion Ghica, avocat, om politic și scriitor, care, contrariat și oripilat, aproape despuiat și mânjit pe față cu *chinoroz*, trece-n fugă strada Câmpineanu și-și găsește refugiul la Fialkowski, stărnind ilaritatea generală în local [61].

În 1881-1882, Caragiale era revizor școlar pentru circumscripția Argeș-Vâlcea, și când venea prin București, se întâlnea cu profesorul Ion Suchianu, prietenul său de la Junimea, la Fialkowski, pentru că acolo era „sediul literaților, gazetarilor și oamenilor politici” [62].

În plină glorie pe atunci, localul avea multe de oferit: „A. Fialcovski – Fournisseur de La Cour – Confiserie – Café de l’Opéra – Plusieurs médailles – Grand choix de bonbons, chocolats, pâtisseries, fruits confits, glaces, marrons glacés, caramels – Thé, rhum, vins de Bordeaux, champagne, cognac, liqueurs” [63].

Greul din Brăila care îl împrumutase pe Matei Millo cu 150 de galbeni, vine la București și-l caută pe datornic, cu „un pistol turcesc încărcat”, la Cafeneaua Fialkowski. După câteva ceasuri, naivul creditor pleca de acolo cu buzunarele mai goale decât venise: convingător, marele actor îl „liniștise” și mai scosese niște bani de la el: „Țe se me da? dacă nu împrumutam eu cu ținți galbeni, n-ave țe munca astăzi!” [64].

Într-o vreme, maestrul a locuit câțiva pași mai la vale de Fialkowski [65], dar, între spectacole, obișnuia să-și petreacă timpul în local.

În aceeași cafenea, „cu multă diplomație și cu puțină cafea cu lapte”, scriitorul se întretine cu „poetul Caton X...”, unul dintre cei mai talentați parnasieni români”, artist sătul de „pornografii și insanități” [66].

Cu noaptea-n cap, nevasta lui *Cămuță-om sucit*, trezită din somn de o durere cruntă de măsele, „se plimbă în Piața Teatrului de colo până colo ca o desperată” și, după intervenția dentistului, iau amândoi o „cafea cu lapte la Fialcowsky” [67]; într-o fotografie de epocă se vede, într-adevăr, firma cabinetului dentar, afișată la etaj, deasupra cafenelei.

Spre sfârșitul veacului, cafeneaua pierduse mult din popularitate, dar lovitura de grație i-au dat-o „intelectualii-capuțiști” primiți să-și țină sedințele în local. Cu discuțiile lor prea savante au pus pe fugă și ultimii clienți ai localului [68].

În 1896, când cafeneaua deja decăzuse, în *Energie și sațiu*, scriitorul evocă acele „timpuri clasice” dinaintea apelului lui Brătianu („Îmbogățiți-vă!”), când „liberalul meu se sătura cu o cafea cu lapte pe zi la Fialcovsky [69], căci acolo era adevărata reprezentare națională, iar nu în Dealul Mitropoliei, unde trona Reacțiunea” [70].

În 1898, Fialkowski a murit și localul s-a închis.

În primăvara lui 1901, înainte să ia în locație Gambrinusul de alături, Caragiale începuse să se ocupe de Berăria Cooperativă, instalată în odăile fostei cafenele Fialkowski.

În *Mici economii...*, după prânzul cu familia Verigopolu, „noi, bărbații, ne coborâm în Piața Teatrului; doamna merge înainte la tanti [...]. Intrăm la Cooperativa... Sunt douăsprezece trecute...

– Țal! strigă Iancu.

Și aruncă pe masa de marmoră o hârtie de o sută. Eu mă uit iar ca un imbecil...

– Ei! monșer, dacă n-ar fi micile ei economii!” [71].

O tânără vrea să dea divorț; unul dintre motive este că soțul își pierde vremea, „toată ziua și toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori și... cu actrițe!” [72].

În numărul din 13 ianuarie 1902 al revistei *România economică*, la rubrica bilanțuri de la pagina 7, se anunța: „Societatea anonimă Berăria Cooperativă din București (capital social 80 000 lei) a realizat în anul 1901 un profit net de 8.051 lei 27 bani”. Era un rezultat financiar bun, obținut într-o perioadă de criză, deci Caragiale părăsise localul doar pentru atmosfera boemă a Gambrinusului de alături.

În aceeași clădire Török, însă pe latura de pe Calea Victoriei, se găsea salonul lui Moisescu – frizerul Regelui Carol I [73].

După ce parterul a adăpostit, întâi, atelierul de mode al Eugeniei Pantazi și Berăria Teatrului, apoi, Restaurantul Elyseé, iar etajul – Clubul

Partidului Poporului al generalului Averescu, imobilul Török-Fialkowski a fost demolat, cu puțin timp înaintea casei Mandy [74].

Casa Vanic și Clubul Conservator

Casa Vanic (sau Peretz) se găsea pe Calea Victoriei, în colțul de N-E al Pieței Teatrului, peste drum de Fialkowski și de Hotelul Continental și era mai veche decât imobilele Török și Mandy. Odăile de la etajul clădirii, odată ale Hotelului Lazăr, au adăpostit Clubul Conservator după mutarea din casa Mandy, iar la parter au funcționat multă vreme vestita băcănie de delicatose a lui Dragomir Niculescu – unde bunătățile erau aduse din străinătate cu Orient Express-ul –, și, pe la 1900, redacția gazetei *Conservatorul*.

Acum 130 de ani, aici funcționa Hotelul Englitera, cu reclama: „Hôtel d'Angleterre – Place du théâtre – À côté du Grand Hôtel Brofft – Calea Victoriei 42 – Nouvel hôtel, situé au centre de la ville – Confortablement mobilé – Chambres à partir de 2 fr. par jour et au dessus – Appartements pour familles et arrangements au mois avec pension à prix réduits – Restaurant au premier, prix très modérés, service soigné”.

Comentând desprinderea lui Take Ionescu de conservatorii lui P.P. Carp, criticul literar Șerban Cioculescu se întreabă: „Cum ar fi luat naștere noul partid, dacă autocratul dela Clubul Vanic s'ar fi purtat altfel cu domnul șef, omul zilei, omul providențial?” [75].

Noul partid înființat de Take avea să-i hrănească lui Caragiale ultimele speranțe de deputație [76].

Casa Vanic a fost dărâmată la sfârșitul deceniului patru. Pe locul ei a apărut blocul zis „Romarta”, după numele bine-cunoscutului magazin de îmbrăcăminte.

Hotelul Continental

Clădirea, ridicată acum 125 de ani, pe locul vechiului Grand Hôtel Brofft, închidea o parte a laturii de răsărit a Pieței Teatrului („Grand Hôtel Continental – Au centre et le mieux situé de la ville – Hôtel de 1-er rang